

Protokoll Bispemøtet

Voksenåsen, Oslo, 15. oktober 2012.

Til stede:

Helga Haugland Byfuglien	<i>preses</i>
Ole Chr. M. Kvarme	Oslo, <i>visepreses</i>
Per Oskar Kjølås	Nord-Hålogaland
Laila Riksaasen Dahl	Tunsberg
Tor B. Jørgensen	Sør-Hålogaland
Solveig Fiske	Hamar
Ingeborg Midttømme	Møre
Tor Singaas	Nidaros
Halvor Nordhaug	Bjørgvin
Erling J. Pettersen	Stavanger
Atle Sommerfeldt	Borg
Bjarne Sveinall	Agder og Telemark

P.g.a. sykdom fratrådte Bjarne Sveinall møtet onsdag 17. oktober 2012.

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken *generalsekretær*

Gjester

Rektor Kari Veiteberg, Liturgisk senter, innledet til samtale under sak BM 39/12.
Professor (em.) Torleiv Austad innledet til samtale under sak BM 37/12.

Biskopene deltok på fakkeltog i Oslo sentrum torsdag 18. oktober 2012, arrangert av Stefanusalliansen til støtte for forfulgte kristne i Egypt, Syria og Irak.

Biskopene deltok under gudstjenesten på Trosopplæringskonferansen på Lillestrøm, onsdag 17. oktober 2012.

Saksliste

Saksnr.	Sakstittel
029/12	Orienteringssaker
030/12	Bispemøtets høstseminar
031/12	Kirkeordning
032/12	Om behandling av samlivsutvalgets innstilling
033/12	Visitatsreglementet
034/12	Innføringsprogram for nye prester
035/12	Bispemøtets forretningsorden
036/12	Prestenes rolle i de kirkelige rådene
037/12	Kirken og jødene
038/12	Liturgisaker
039/12	Kirken etter 22. juli
040/12	Studiepermisjoner
041/12	Oppnevninger
042/12	Uttalelse – Å tro er en menneskerettighet

BM 029/12 Orienteringssaker

1. Kirken og NS-barna
2. Bispemøtets teologiske fagråd, møte 25. september 2012
3. Presters samlivsform
4. Erfaringer med ny dåpsliturgi
5. Sted for vigsel
6. Nordisk bispemøte 2013
7. Bispemøte med retreat 2013
8. Visitasreglement og vigslingsregister
9. Vigsling av ordinert prest til biskop i annet kirkesamfunn
10. Biskopens deltakelse i RAMU, REU, kontaktmøte m.v.
11. Grunnlovsjubileet 2014 – kirkelige arrangementer
12. Risiko- og sårbarhetsvurdering
13. Praksis vedrørende vigsling av ny biskop
14. Brev vedrørende representasjon på vegne av Den norske kirke
15. Plan for samtaler mellom preses og biskopene
16. Konvertitters situasjon
17. Uttalelse om romfolk
18. Anbefalingsbrev fra Kirkens Nødhjelp
19. Resultatmål og –indikatorer for prestedtjenesten
20. Norges kristne råds kirkeledermøte 2013
21. Rapport fra generalforsamling i CPCE, Firenze 2012.
22. Rundskriv fra Møre biskop om stillinger for undervisning m.v.

BM-029/12 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 030/12 Bispemøtets høstseminar

Bispemøtets høstseminar 2012
TIRSDAG 16. OKTOBER KL. 16.00-19.30, BEST WESTERN KARL JOHAN HOTELL

Retten til barn
Bioteknologiloven skal evalueres. Regjeringen har så langt løftet frem tidlig ultralyd til alle og donasjon av befruktede egg – også til enslige, som mulige nye rettigheter. Hva vil være de viktigste anliggender med bioteknologiloven ut fra hensyn til helse, samfunn og livskvalitet? Hvordan vurderes forholdet mellom natur og teknologi, og hvordan argumenterer vi etisk og politisk?

			
Helga H. Byfuglien biskop og preses i Bispemøtet	Helga Pedersen nestleder og parlamentarisk leder i Arbeiderpartiet	Sturla Eik-Nes professor, NTNU	Einar Øverenget filosof

Det serveres tapas ved seminarets start.
For påmelding, send mail til hfo@kirken.no. Begrenset antall plasser.

DEN NORSKE KIRKE
Bispemøtet

Bispemøtet vil følge opp tematikken fra seminaret på møtet i februar 2013.

BM 031/12 Kirkeordning

Det vises til tidligere behandling i Bispemøtet, jf bl.a. sak BM 17/12 hvor Bispemøtet drøftet organisering og kompetansefordeling mellom kirkelige organer på nasjonalt nivå.

BM-031/12 Vedtak:

21. mai 2012 ble Grunnloven endret. Kirken fikk med dette en mer selvstendig stilling i forhold til staten, selv om det fortsatt vil være tette bånd mellom kirke og stat både juridisk, økonomisk og forvaltningsmessig. En omfattende forfatningsreform er med dette gjennomført. Enkelte forvaltningsmessige reformbehov som mest direkte følger av forfatningsendringene, er senere gjennomført ved endringer i kirkeloven sommeren 2012.

Bispemøtet viser til Kirkemøtets vedtak i sak KM 10/11 og til Kirkerådets vedtak i sak KR 39/12, og vil gi støtte til det som der påpekes. Der løftes særlig frem overdragelse av det statlige arbeidsgiveransvaret til kirkelige organ og arbeid med Den norske kirkes rettssubjektivitet

Når Den norske kirke i sterkere grad enn tidligere blir en selvstendig enhet og på en tydeligere måte noe annet enn staten, vil dette påvirke sentrale kirkelige organers rolle, selvforståelse og posisjon. Sterkest kommer dette til å påvirke Kirkemøtet, men også Kirkerådet og Bispemøtet vil måtte forstå sin posisjon på en ny måte.

Kirkedepartementet har allerede påbegynt et arbeid med å overføre enkelte oppgaver til både Kirkerådet og Bispemøtet. Departementets etatsstyring og ledelse av kirkelig sektor søkes i sterkere grad forankret i kirkelige organers egne prosesser, og departementets operative rolle søkes begrenset til fordel for kirkens egne organer.

På denne bakgrunn er det behov for en ny gjennomtenkning av ansvars- og oppgavefordelingen mellom Den norske kirkes nasjonale organer.

For en beskrivelse av gjeldende ordning vises det til utredningen «Myndighetsrelasjoner i Den norske kirke» (2001).

I den nye rettslige situasjon som er oppstått etter de nylige endringer i Grunnloven og kirkeloven, vil Bispemøtet peke på følgende momenter som bør legges til grunn i det videre arbeidet med utvikling av organiseringen av Den norske kirkes nasjonale organer:

1. Kirkemøtet er Den norske kirkes øverste representative organ, med organiserings- og normeringskompetanse for kirken, herunder myndighet til bl.a. å fastsette kirkens liturgier, avgjøre i lærespørsmål og fastsette kirkens ordning.
2. Det er avgjørende at prosedyrer for Kirkemøtets behandling av nevnte saker videreutvikles.
3. Kirkemøtet bør videreføres som en enhetlig forsamling bestående av lekfolk, prester og biskoper.
4. Både Kirkerådet og Bispemøtet er nasjonale kirkelige organer med ulike oppgaver og ansvar som vil være underlagt Kirkemøtet.
5. I denne sammenheng bør kompetansefordelingen mellom Bispemøtet og Kirkerådet gjennomtenkes nærmere, også i deres forhold til Kirkemøtet.
6. Bispemøtet skal virke for samordning av de gjøremål som er tillagt den enkelte biskop. Ut fra det ansvar biskopene er gitt gjennom Tjenesteordning for biskoper, bør Bispemøtet ha saksansvar overfor Kirkemøtet i slike saker. Det vil bl.a. gjelde saker som omhandler kirkens lære og liturgi.

BM 032/12 Om behandling av samlivsutvalgets innstilling

Bispemøtet oppnevnte i 2009 et utvalg til å utrede spørsmålet om en evangelisk-luthersk forståelse av ekteskapet, samt enkelte andre spørsmål knyttet til samlivsordninger og samlivsetikk, jf sak BM 40/09. Det var Kirkerådet som i sak KR 29/09 ba Bispemøtet om å utrede ekteskapsforståelsen. Bakgrunnen for Kirkerådets anmodning er knyttet til vurderingen av om det skal fremmes en sak for Kirkemøtet vedrørende liturgi for likekjønnet ekteskapsinngåelse.

BM-032/12 Vedtak:

Bispemøtet drøftet behandlingsmåte av samlivsutvalgets innstilling. Arbeidsutvalget følger opp saken i tråd med forslag for videre prosedyre som fremkom i møtet.

BM 033/12 Visitasreglementet

Som følge av at Grunnlovens § 16 er endret og Kongens kirkestyre er avviklet, er også en rekke kirkelige lover, forskrifter og bestemmelser endret. Ved forskrift av 29. juni 2012 og med virkning fra 1. juli 2012, er tjenesteordning for biskoper endret. Dette innebærer at Bispemøtet nå har fått hjemmel til å fastsette visitasreglementet.

BM-033/12 Vedtak:

Bispemøtet fastsatte reglement for bispevisitas. Visitasreglementet trer i kraft 1. januar 2013.

Visitasreglement for Den norske kirke**§ 1. Formål og definisjon**

Formålet med visitasreglementet er gjennom bispevisitasene å legge forholdene til rette for aktivt engasjement og stadig fornyelse i den evangelisk-lutherske folkekirke i Norge.

En bispevisitas er et institusjonalisert og rettslig ordnet besøk av biskopen i ett eller flere sokn i den hensikt å utøve kirkelig tilsyn.

Det kan holdes egen visitas ved norsk kirke i utlandet, ved døvemenighet eller annen kategorialmenighet, ved valgmenighet, militærforlegning, sykehus, institusjon, fengsel m.v. med egen tilsatt prest eller annen ordnet kirkelig tjeneste.

Formålet med bispevisitasen er å støtte, inspirere og veilede menigheter og ansatte, og gjøre kirkens nærvær synlig i lokalsamfunnet.

Biskopen skal ved visitasen legge vekt på forkynnelsen av Guds ord i soknet. Ved dette skal biskopen gi støtte til menighetenes virksomhet og styrke fellesskapet i menighetene.

Sammen med menighetsråd og ansatte skal biskopen under visitasen gå inn i et felles arbeid for å prøve menighetslivet på Guds ord og vår kirkes bekjennelse, og inspirere til frimodighet og fornyelse. Menighetens arbeid skal også vurderes opp mot de planer som foreligger fra kirkelige organer.

§ 2. Rammebetingelser

Som hovedregel visiteres hvert sokn av biskopen minst hvert 8. år.

Biskopen utarbeider en plan for hvilke sokn som visiteres sammen, og legger i den forbindelse vekt på de naturlige enheter i bispedømmet.

§ 3. Planlegging

Tidspunkt for visitasen fastsettes av biskopen senest 6 måneder på forhånd, etter samråd med menighetsråd, fellestråd og prost.

Sokneprest, menighetsråd og fellestråd rapporterer til biskopen om virksomheten i soknet siden forrige bispevisitas. Prosten avgjør hvem av sokneprestene som har ansvar for rapporten.

Program for visitasen fastsettes av biskopen etter forslag fra prosten og i samråd med soknets organer.

§ 4. Innhold

Visitasen omfatter:

a) Gudstjenester

Biskopen forretter en avsluttende visitasgudstjeneste som er felles for alle visiterte sokn. Biskopen skal så langt det er mulig gis anledning til å høre prestene forkynde.

b) Møte med menighetsråd og fellestråd

Biskopen skal ha møte med menighetsråd og fellestråd. Samtalen skal ta utgangspunkt i foreliggende planer og i organenes kjernevirksomhet i henhold til kirkeloven §§ 9 og 14.

c) Møte med staben

Biskopen skal ha eget møte med staben i menighetene. Det skal åpnes for samtaler med de ansatte ut fra visitasens hovedformål.

d) Møte med menighetsarbeidet

Biskopen skal ha sin oppmerksomhet henvendt på menighetslivet, og gjøre seg kjent med virksomheten i menigheten gjennom besøk på institusjoner, kontakt med ledere og representanter for det frivillige kristelige arbeid i menigheten e.l.

e) Kontakt med kommune

Normalt bør det legges til rette for et møte med representanter for kommunens ledelse.

f) Kontakt med skole og barnehage

I visitasen bør det inngå programposter som har til hensikt å fremme kirkens samarbeid med skole og barnehage.

g) Diakoni

I visitasen bør det inngå programposter som viser kirkens diakonale ansvar og arbeid i lokalsamfunnet

h) Kontakt med lokalsamfunnet

I visitasen bør det legges til rette for kontakt med kulturlivet, bedrifter, frivillige organisasjoner og andre kirker og trossamfunn/religioner/livssynsorganisasjoner.

i) Visitasrapport og visitasforedrag

Biskopen skal utarbeide en visitasrapport, og innhold fra denne skal legges frem for menigheten i form av et visitasforedrag, for eksempel i tilknytning til visitasgudstjenesten, jf bokstav a).

§ 5. Protokoll

Visitasinberetningen fra soknene, visitasprogrammet og biskopens visitasrapport utgjør protokoll fra visitasen. Utskrift av protokollen sendes til bispedømmerrådet, prosten, soknepresten, menighetsrådet, fellesrådet og kommunen kort tid etter at visitasen er gjennomført.

Utskrift av bispedømmets visitasprotokoll sendes hvert år til Kirkedepartementet, Kirkerådet og Bispemøtet sammen med biskopens årsmelding.

§ 6. Oppfølging av bispevisitas

Mellom 6 og 12 måneder etter visitasen gjennomfører prosten et møte med stab og menighetsråd, hvor biskopens visitasrapport gjennomgås.

BM 034/12 Innføringsprogram for nye prester

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (FAD) tok i 2010 initiativ til et arbeid for å styrke rekruttering til prestedtjeneste. Det ble nedsatt et utvalg som utredet mulige tiltak, og som foreslo et eget innføringsprogram for nye prester. Forslaget til innføringsprogram har vært på høring. Departementet er innstilt på å etablere et innføringsprogram og avsette midler til dette.

Departementet har i brev av 25. September 2012 bedt Bispemøtet om å utarbeide et helhetlig forslag til innføringsprogram for nye prester.

BM-034/12 Vedtak:

Bispemøtet drøftet forslag til innføringsprogram for nye prester utarbeidet av sekretariatet på bakgrunn av utvalgets forslag og den gjennomførte høringsprosessen. Etter drøfting i Bispemøtet oversendes forslag til innføringsprogram til FAD for videre behandling. Bispemøtet gir arbeidsutvalget fullmakt til å fastsette programmet.

BM 035/12 Bispemøtets forretningsorden

Bispemøtet har tidligere drøftet sin egen arbeidsform, jf bla sak BM 45/11. Som et ledd i oppfølgingen av denne saken foreslås det enkelte justeringer av Bispemøtets forretningsorden.

Justeringene tar sikte på å ajourføre omtalen av den nye presesfunksjonen, klargjøre tydeligere arbeids- og ansvarsfordeling mellom Bispemøtets plenum, arbeidsutvalg, preses og sekretariat, samt forenkle den språklige fremstillingen.

Reglement for Bispemøtet § 2 regulerer den enkelte biskops utøvelse av egne embetsfunksjoner. En materiell endring med potensielt stor rekkevidde, er forslaget om å stryke § 20 annet ledd og § 23. Bestemmelsene som presiserer at en biskop ikke kan kreve behandlet en sak som gjelder forhold i et annet bispedømme, tas bort. Begrunnelsen er at en sak som forvaltningsmessig hører hjemme i ett bispedømme, likevel kan være kirkelig og teologisk relevant for hele bispekollegiet som sådan. En sak vil i en viss forstand sies å kunne angå hele kirken, selv om den er konkretisert på ett bestemt sted. Endringen innebærer at en ikke lenger vil være avhengig av at det er biskopen i det angjeldende bispedømme som fremmer saken til behandling, men at denne adgangen nå vil gjelde alle. Endringen vil imidlertid ikke gjøre endringer i formell kompetanse mellom biskop og Bispemøtet. En behandling i Bispemøtet vil derfor ikke formelt eller rettslig binde eller innskrenke biskopens embetsutøvelse i den videre saksbehandling.

BM-035/12 Vedtak:

Bispemøtet fastsatte endringer i forretningsorden for Bispemøtet.

Kap 1 Generelle bestemmelser

§ 1. Bispemøtet samles normalt tre til fire ganger hvert år. Tidspunkt og sted for møtene fastsettes av Bispemøtet, normalt ett år i forveien.

§ 2. Bispemøtets preses innkaller biskopene senest 4 uker før møtet. Forslag til sakliste og saksdokumenter skal følge med innkallingen.

§ 3. Biskoper i tjeneste har møteplikt. Forfall meldes Bispemøtets preses. Hvis en biskop fratrer midt i et møte, innkalles det ikke erstatning.

§ 4. Endringer i forretningsorden krever 2/3 flertall.

Kap 2: Bispemøtets preses

§ 5. Bispemøtets preses utnevnes etter gjeldende prosedyre. Bispemøtets preses leder Bispemøtets og arbeidsutvalgets forhandlinger.

§ 6. Bispemøtets preses er medlem av Kirkerådet.

§ 7. Bispemøtets preses representerer Bispemøtet i sentralkirkelige og økumeniske sammenhenger, dersom det ikke er oppnevnt en annen biskop, samt overfor media.

Kap 3: Bispemøtets arbeidsutvalg

§ 8. Bispemøtets arbeidsutvalg samles normalt 6 ganger i året, og kan ellers komme sammen ved behov.

§ 9. Arbeidsutvalget består av preses, visepreses og et tredje medlem. Visepreses og det tredje medlemmet velges av Bispemøtet for en periode på to år. Valget skjer normalt på årets første møte i det år det skal foretas valg. Funksjonstiden er fra valgtidspunkt og frem til nytt valg er foretatt.

§ 10. Arbeidsutvalget har det overordnede ansvaret for forberedelsen av bispemøtene og av bispekollegiets øvrige samlinger. Arbeidsutvalget vedtar forslag til saksliste og beslutter hvordan den enkelte sak skal forberedes.

§ 11. Arbeidsutvalget fører protokoll over sine vedtak. Protokollen sendes biskopene til orientering.

§ 12. Arbeidsutvalget vedtar hvert år resultatrapport og regnskap for foregående år, og budsjett og virksomhetsplan for kommende år. Disse dokumenter framlegges sammen med Arbeidsutvalgets vedtak for Bispemøtet som referatsak.

Kap 4: Bispemøtetes sekretariat

§ 13. Bispemøtets sekretariat ledes av generalsekretær som har preses som nærmeste overordnede.

§ 14. Tilsetting av generalsekretær foretas av Kirkerådet etter forslag fra preses, i henhold til prosedyre fastsatt i Kirkerådets personalreglement.

§ 15. Generalsekretæren er til stede under forhandlingene i bispemøtene og arbeidsutvalgsmøtene, og har talerett.

§ 16. Generalsekretæren har ansvar for forberedelsen av saker som skal behandles i bispemøter og arbeidsutvalgsmøter, for iverksettelse og oppfølging av vedtak, samordning av saker som gjelder alle biskoper, for Bispemøtets utredninger, for kommunikasjon med departementet, de sentralkirkelige råd og andre instanser og for informasjon til media om Bispemøtets løpende arbeid.

Kap 5: Anmeldelse av saker

§ 17. Følgende instanser har rett til å kreve saker behandlet i Bispemøtet :

Kirkedepartementet
Kirkemøtet
Kirkerådet
Biskopene

§ 18. Saker må anmeldes til Bispemøtets sekretariat senest seks uker før møtet.

Kap 6: Bispemøtetes forhandlinger

§ 19. Bispemøtet fastsetter sakslisten ved møtets begynnelse.

§ 20. Preses utpeker saksordfører til å foredra den enkelte sak som skal behandles i Bispemøtet.

§ 21. Bispemøtets forhandlinger er lukket.

§ 22. Biskopene og generalsekretæren har taushetsplikt om synspunkter som fremkommer i møtet.

§ 23. Til ett av årets møter inviteres statsråden med ansvar for kirkesaker til en forhandlingssesjon.

§ 24. Bispemøtet, normalt ved arbeidsutvalget, kan invitere eksterne ressurspersoner til å foredra emner og delta under drøftingen av enkeltsaker.

Kap 7: Bispemøtets forhold til Kirkemøtet

§ 25. Saker av læremessig karakter forelegges Bispemøtet før behandling i Kirkemøtet. Saker som omhandler kirkens liturgi og salmebok, skal være behandlet i henhold til reglene for saksbehandling i liturgisaker før endelig vedtak om ordninger fattes (jf Kirkemøtets forretningsorden § 2-2 andre ledd).

§ 26. Dersom en tilråding i liturgisak eller annen læresak som har minst 2/3 flertall i Bispemøtet, ikke får flertall i Kirkemøtet, sendes saken tilbake til Bispemøtet. Ved annen gangs behandling i Kirkemøtet stilles krav om minst 2/3 flertall dersom vedtaket ikke er i samsvar med Bispemøtets siste tilråding (jf Kirkemøtets forretningsorden § 2-2 tredje ledd).

Kap 8: Bispemøtetes protokoll

§ 27. Bispemøtet fører protokoll. Protokollen vedtas av Bispemøtet med simpelt flertall. Ved stemmelikhet har preses dobbelt stemme.

§ 28. Et mindretall som har stemt imot et vedtak i Bispemøtet, kan kreve å få anført i protokollen hvem som har stemt imot vedtaket og angivelse av stemmetall for og imot.

§ 29. Et mindretall i Bispemøtet har rett til å få anført sin dissens i protokollen.

§ 30. Generalsekretæren utarbeider protokoll som sendes biskopene senest 14 dager etter møtets avslutning.

§ 31. Bispemøtets protokoll er et offentlig dokument.

BM 036/12 Prestenes rolle i de kirkelige rådene

Utredningen "Embete og råd i Den norske kirke" (1987) ga viktige grunnlagsmomenter til forståelsen av det kirkelige embedets plass i kirkestrukturen. Det var særlig presteembedets ansvarsområde i forhold til menighetsrådene som ble drøftet i denne utredningen. Her ble det lagt vekt på prinsippene om selvstendig ansvar og samråd og samvirke.

Etter innføringen av ny kirkelov i 1997 oppsto en viss usikkerhet knyttet til prestenes plass i rådenes virksomhet.

Spørsmålet om prestens rolleforståelse knyttet til medvirkning i kirkelige råd vært reist på nytt. Bispemøtet vil legge til rette for en samtale med departementet, Kirkerådet og Kirkens arbeidsgiverorganisasjon (KA) om saken.

BM-036/12 Vedtak:

På bakgrunn av de momenter som fremkom i samtalen utarbeider Bispemøtet en tekst som beskriver prestenes rolle i de kirkelige rådene, og følger opp denne i dialog med Kirkerådet, KA og kirkedepartementet i KLK.

Bispemøtet legger til grunn den forståelsen som er nedfelt i ordinasjonsliturgien, tjenesteordningene og kirkelovens § 38 om saksbehandlingsregler.

BM 037/12 Kirken og jødene

Nye undersøkelser viser at antisemittiske og antijødiske holdninger og handlinger eksisterer og vokser i utbredelse. Det utfordrer både kirke og samfunn.

Saken ble kort referert i bispemøtet i juni 2012. Arbeidsutvalget har deretter drøftet saken, og preses har også hatt en samtale med professor Torleiv Austad. På denne bakgrunn foreslås det at Bispemøtet ferdigstiller en uttalelse i forbindelse med 60 års dagen for deportasjonen av norske jøder 26. november 1942.

Bispemøtets fagråd drøftet den 25. september spørsmålet om kirkens beklagelse av tidligere forhold, og i denne sammenheng ble også kirkens forhold til jødene både historisk og aktuelt berørt.

BM-037/12 Vedtak:

1. Bispemøtet vedtar uttalelsen: ”Kirkens forhold til jødene under okkupasjonen 1940-45”.
2. Bispemøtet ber menighetene i gudstjenesten 25. November 2012 om å minnes 70-årsdagen for deportasjonen av norske jøder 26. november 1942. Bispemøtet vil i forkant av denne dato sende ut en tekst som kan benyttes i kunngjøringene og i forbønnen.
3. Bispemøtet ber om at det til Kirkemøtet i 2014 forberedes en sak som inkluderer et oppgjør med Grunnlovens ”jødeparagraf”.
4. Bispemøtet henstiller til de teologiske fakulteter og miljøer i vår kirke til å arbeide med antisemittisme og med det bildet som tegnes av jøder og jødiske grupper i forkynnelse og undervisning.
5. Uttalelse:

Kirkens forhold til jødene under okkupasjonen 1940-1945

Den nazistiske storaksjonen mot de norske jødene for 70 år siden kaster fortsatt mørke skygger innover vårt folk. I dag erkjenner vi at også kirken var unnfalende i sitt forhold til jødene før og under okkupasjonen, og at den var for sent ute med sin protest mot antisemittismen og jødeforfølgelsen.

Høsten 1942 ble om lag 40 % av jødene her i landet arrestert, deportert og tilintetgjort. Dette skjedde ikke fordi jødene hadde forbrutt seg mot lov og rett, men ene og alene fordi de var jøder. Til grunn for aksjonen lå en ideologisk og politisk rasisme som gikk ut på at

den ariske rase skulle overta verdensherredømmet, og at jøder og andre ikke-ariske folkegrupper skulle utryddes.

Den norske kirke må ta sin del av ansvaret for folkemordet som rammet norske jøder under okkupasjonen. I årene før krigen var en på ledende kirkelig hold i Norge kjent med antisemittismen og jødeforfølgelsen som bredte seg i Tyskland, uten at det til å begynne med førte til noen samlet kirkelig opposisjon i vårt land.

Da Den norske kirke for alvor tok opp kampen mot tyskernes og Nasjonal Samlings kirkepolitikk i begynnelsen av 1941, begynte en med å fremholde kirkens ansvar for retten, spesielt knyttet til menneskeverdet og rettssikkerheten. Det gav kirken en plattform for kritikk av rettskrenkelsene i samfunnet. Da departementet sommeren 1941 foreslo å forby ekteskap mellom nordmenn og jøder og mellom nordmenn og samer, protesterte biskopene. Biskop Eivind Berggrav argumenterte med at rasebiologiske teorier og forføyninger som framkjenner enkelte folk menneskeverd, er i åpenbar strid med den kristne tro. Det bidro til at forslaget om endring av ekteskapsloven ble lagt til side inntil videre og først ble vedtatt i desember 1942.

Likevel må vi erkjenne at kirken ikke var særlig opptatt av de norske jødernes truede situasjon i krigens to første år. Enkelte prester og aktive menighetslemmer viste omsorg for jøder som ble sjikanert, mistet sine jobber og fikk sine boliger beslaglagt. Men dette var ikke blant de temaer som stod høyt på kirkens dagsorden. Kirken forholdt seg taus til Politidepartementets kunngjøring av 20. januar 1942 om at alle jøder i Norge måtte melde seg til politiet for å få en rød «J» i sine legitimasjonspapirer. Det kirkelige lederskap valgte også å tie da Quisling-styret den 12. mars 1942 gjeninnførte forbudet mot jøders adgang til riket i Grunnlovens § 2. I forarbeidene til bekjennelseserklæringen *Kirkens Grunn*, som lå til grunn for prestenes nedleggelse av sine statlige embeter påskedag 1942, hadde en tatt inn en protest mot denne endringen av Grunnloven. Men en valgte til slutt å droppe protesten av taktiske grunner. En ville unngå at rikskommissær Terboven og ministerpresident Quisling gjorde felles sak mot kirken.

Da den sivile motstandsbevegelsen, som kirken var en del av, i september 1942 ble varslet om at tyskerne planla en aksjon mot jødene i Norge, ble det ikke slått alarm. Først etter at alle jødiske menn over 15 år ble arrestert den 26. oktober samme år, reagerte kirken. I et skarpt brev til Quisling, datert 10. november 1942, protesterte kirken ved *Den midlertidige kirkeledelse* med støtte av biskopene, de teologiske fakulteter, de frivillige kristelige organisasjoner og de fleste andre kirkesamfunn i Norge. Kirken oppfordret ministerpresidenten til å stanse jødeforfølgelsen og til å stoppe det rasehatet som spres i folket. Kirkeledelsen fremhevet at alle mennesker ifølge Guds ord har samme menneskeverd og samme menneskerett. Det ble også vist til at da Jesus kom til verden, «lot han seg føde i et jødisk hjem av en jødisk mor». Brevet, som på folkemunne gikk under navnet «*Hebreerbrevet*», vakte betydelig oppsikt både i vårt land og i utlandet. Det ble lest opp i de fleste norske kirker og fikk betydelig utbredelse i folket. I Norge var kirken den eneste institusjon som kom med en kollektiv protest mot behandlingen av jødene.

Men protesten kom for sent til å få noen betydning for den videre opptrapping av jødeforfølgelsen i landet. Den 26. november ble alle jødiske kvinner og barn arrestert, også denne gang godt hjulpet av norsk politi. Samme dag kunne det tyske skipet D/S «Donau» seile til Tyskland og Polen med 532 jøder om bord for å bli tilintetgjort. Senere ble ytterligere 240 norske jøder deportert. Bare noen ytterst få overlevde.

Det forferdelige som skjedde med jødene den gang, også i vårt land, er en alvorlig påminnelse om å være på vakt mot ideologiske krefter som truer menneskeverdet og alle menneskers likeverd. Kirken har et særlig ansvar for å slå ring om religiøse minoriteter og andre utstøtte grupper som trues av undertrykkelse og forfølgelse. Det kristne menneskesyn forplikter kirken til å ta opp kampen mot antisemittismen og andre former for rasisme der slike holdninger kommer til overflaten både i vårt land, i Europa og andre land. Det utfordrer oss i dag til fornyet bevissthet, årvåkenhet og handling.

BM 038/12 Liturgisaker

Det vises til sak BM 20/12, hvor Bispemøtet gjorde følgende vedtak:

Bispemøtet har merket seg at Kirkerådet gjennom sak KR 69/11 har satt i gang et arbeid med å gjennomgå og vurdere regler og prosedyrer for behandling av liturgisaker. Bispemøtet er enig i at det er behov for en slik ny gjennomgang, og ser frem til å medvirke i den.

Bispemøtet drøftet her reglene for saksbehandling av liturgisaker. Det er behov for en ny gjennomtenkning av arbeid med liturgier i kirken, særlig om prosedyren for arbeid med nye liturgier. For Bispemøtet vil det være viktig å gjennomgå den foreliggende praksis med sikte på å avgjøre om de nåværende bestemmelser for liturgiarbeid er hensiktsmessige.

Det vil også være behov for å drøfte samspillet mellom Bispemøtet og Kirkerådet, og hvilke forventninger som ligger nedfelt i Bispemøtets ansvar for å avgi en læremessig vurdering. Slik Kirkerådet nå legger opp tidsplan for behandling av denne type saker, innebærer det at saken sendes direkte fra Kirkerådets sekretariat til biskopene for behandling i Bispemøtet. Det skjer ikke sjelden at sakene oversendes med svært kort tidsfrist, gjerne mindre enn to uker før bispemøtet skal avholdes, jf også sakene til dette møtet. Det innebærer at sakene ikke gis anledning til saksbehandling og vurdering i Bispemøtets sekretariat før det behandles i Bispemøtet. Bispemøtets behandling skjer altså på grunnlag av Kirkerådets saksutredning og vedtak. Ofte vil det riktignok gjelde saker som tidligere har vært på høring hos biskopene, og som sådan må anses godt kjent, men som likevel kan endres nokså vesentlig i Kirkerådets siste behandlingsrunde. Det må derfor vurderes om denne samhandlingspraksis er tilstrekkelig med tanke på ivaretagelse av biskopenes læreansvar.

I forlengelsen av dette må det også vurderes hvilken form Bispemøtets lærevurderinger bør anta, og hvorvidt det bør skjelles mellom læremessig vurdering og godkjenning på den ene siden, og mer generelle synspunkter og forslag til forbedringer på den annen side.

Bispemøtet har fått oversendt tre liturgisaker til læremessig uttalelse. Det gjelder sak om skråstola for diakoner, forslag til liturgi for velsignelse av hus og hjem, og forslag til særskilte pretekster for 2014-2015.

BM-038/12 Vedtak:

Bispemøtet har drøftet prosedyre for behandling av liturgisaker i vår kirke som en oppfølging av sak KR 69/11.

Bispemøtet ønsker på denne bakgrunn å spille inn følgende grunnleggende synspunkt på saksbehandlingen av liturgisaker.

1. Kirkemøtet har etter vår kirkeordning det øverste ansvar for å fatte vedtak i liturgisaker.
2. Bispemøtet har et særskilt ansvar i liturgisaker forankret i gjeldende ordninger og biskopenes tjenesteordning.
3. Bispemøtet fastholder disse forhold, men mener at gjeldende prosedyre for liturgisaker ikke godt nok reflekterer det grunnleggende ansvar Bispemøtet har i denne type saker.
4. Bispemøtet ser det derfor ønskelig at Bispemøtet gis en tydeligere rolle i prosedyren for behandling av liturgisaker.
5. Det vil blant annet bety at Bispemøtet har ansvar for å igangsette, utrede, utvikle og ferdigbehandle forslagene før sakene fremlegges for Kirkerådet som fremmer sakene for Kirkemøtet. Bispemøtet bør også et tilsvarende ansvar for gjennomføring og evaluering.
6. Dette vil også forutsette at Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) eller en tilsvarende faginstans blir knyttet til Bispemøtet.

Ordnningen vil forutsetter at det utvikles gode rutiner for samspill mellom Bispemøtet og Kirkerådet i den konkrete behandlingen av liturgisaker på veg fram til kirkemøtebehandling og til den nødvendige gjennomføringen av kirkemøtevedtak.

Skråstola for diakoner

Bispemøtet har fått oversendt fra Kirkerådet forslag om skråstola for diakoner til læremessig uttalelse.

Bispemøtet viser til det arbeid Bispemøtet tidligere har gjort med tanke på forståelse av diakonens tjeneste. Det aktuelle forslag om diakonens tjenestedrakt anses som en oppfølging av dette arbeidet. Etter det som foreligger har Bispemøtet ingen læremessige merknader til forslaget om at skråstola innføres som en del av diakonens tjenestedrakt i Den norske kirke.

Liturgi for velsignelse av hus og hjem

Bispemøtet har fått oversendt fra Kirkerådet forslag om liturgi for velsignelse av hus og hjem til læremessig uttalelse.

Bispemøtet har særlig drøftet hvorvidt dette bør ha form av en liturgi eller en liturgisk veiledning. Det kan foreligge gode grunner for begge alternativer, og det er også slik at en liturgi er en mer formell ordning av høyere dignitet enn en liturgisk veiledning. Bispemøtet har ikke læremessige innvendinger til at ordningen fastsettes som en liturgi. Bispemøtet har heller ikke læremessige merknader til det forslag som foreligger.

Til punkt 3 i rubrikken vil Bispemøtet foreslå at bruk av liturgisk drakt/tjenestedrakt gjøres frivillig ut fra en vurdering av situasjonens egenart.

Særskilte prekenteekster for 2014-2015

Bispemøtet har fått oversendt fra Kirkerådet forslag om særskilte prekenteekster for 2014-2015 for læremessig uttalelse.

Bispemøtet drøfte særlig i hvilken grad det er behov for særskilte prekenteekster etter at vi nå har fått tre teksttrekker og variasjonen med det er blitt større.

Bispemøtet slutter seg til forslaget fra Kirkerådet om særskilte prekenteekster for 2014-2015.

BM 039/12 Kirken etter 22. juli

Bispemøtet har fått en henvendelse fra rektor Kari Veiteberg ved Liturgisk senter vedrørende et forskningsprosjekt om kirkens arbeid etter 22. juli-attentatene.

Veitebergs prosjekt heter: «Gravferder etter Utøya og Regjeringskvartalet – Samtaler med prestar ½ år etter».

Kari Veiteberg innledet til samtale.

BM-039/12 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 040/12 Studiepermisjoner

Det vises til sak BM 33/09 og 29/10. Det har vært et ønske å legge til rette for forutsigbarhet og planmessighet vedrørende biskopenes studiepermisjoner.

BM-040/12 Vedtak:

Saken ble drøftet. Preses koordinerer tidspunktene for biskopenes studiepermisjoner før søknad sendes departementet.

BM 041/12 Oppnevninger

Bispemøtet har mottatt henvendelse fra Mellomkirkelig råd med anmodning om at det oppnevnes representanter til styret og representantskapet i Norges Kristne Råd for perioden fra rådsmøtet 2013 til rådsmøtet 2015.

BM-041/12 Vedtak:

Bispemøtet oppnevner preses, med visepreses som vara, som representant til styret og representantskapet i Norges Kristne Råd for perioden fra rådsmøtet 2013 til rådsmøtet 2015.

BM 042/12 Uttalelse - Å tro er en menneskerettighet

FNs menneskerettighetserklæring slår fast at «*enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet*». Store deler av verdens befolkning bor i land der trosfriheten er kraftig begrenset. Mange som tilhører tros- og livssynsminoriteter blir daglig undertrykket, forfulgt og ydmyket. Dette rammer også mange kristne. Gjennom kirkens internasjonale nettverk vet vi mye om hvor vanskelig situasjonen er for mange. Tros- og samvittighetsflyktninger som søker opphold i vårt land har brakt denne virkeligheten nært inn på oss.

Bispemøtet deltok sammen med om lag 700 andre i et fakkeltog for trosfrihet i Oslo den 18. oktober. Arrangementet som startet i Oslo Domkirke og sluttet på 7.juni plassen utenfor UD, fokuserte denne gang på de kristnes situasjon i Midtøsten og spesielt i landene Egypt, Syria og Irak. En større uttalelse om trosfriheten i disse land ble overlevert til utenriksminister Espen Barth Eide.

Utenriksministeren bekreftet i sitt tilsvarende svar at «kampen mot forfølgelse og diskriminering av mennesker for deres tro og livssyn, står sentralt i norsk utenrikspolitikk, utviklingspolitikk og i vår menneskerettighetspolitikk». Han viste til at innsatsen for tros- og livssynsminoriteter nå intensiveres. «Menneskerettigheter er knyttet til enkeltindividets rettigheter, ikke til ideologier eller religioners rettigheter», understreket utenriksministeren.

Biskopene i Den norske kirke har sammen med mange andre vist et bredt engasjement for trosfrihet. Arbeidet for støtte til forfulgte og undertrykte kristne har foregått på mange måter over lang tid i vårt land gjennom internasjonale, økumeniske organisasjoner, og gjennom direkte kontakt med kirker og menigheter. Det har imidlertid lenge vært vanskelig å få satt trosfrihet høyt opp på de politiske myndigheters dagsorden. Derfor er de nye signalene fra den norske regjering av stor betydning.

Bispemøtet har drøftet flere saker som understreker betydningen av kampen for trosfrihet. Vi har mye å lære av historien og kirkens unnfalighet overfor antisemittismen i norsk

historie. Antisemittismen utfordrer oss fortsatt. Bispemøtet har også berørt situasjonen for asylsøkende troskonvertitter som sendes tilbake til land hvor kristne og andre tros- og livssynsminoriteter forfølges. Vi er kjent med saker som avdekker våre utlendingsmyndigheters manglende respekt og forståelse for troskonvertitter og deres spesielle sårbarhet.

I denne sammenheng vil Bispemøtet også vise til det viktige arbeidet som Amnesty International gjør for mennesker som er offer for undertrykkelse på grunn av sin overbevisning. Bispemøtet anbefaler årets TV-aksjon på det varmeste.